

פרשת קרח

הליכות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
21:20	20:24	19:33*	י-ם
21:17	20:22	19:30	ת"א
21:21	20:25	19:34	חיפה
21:17	20:21	19:30	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 19:13

כל הגדול מחבירו

נמצא א"כ שעסק התורה לא נותן לו לשקוע בחטאו ותמיד הוא מתחרט על מעשיו, ולכן אם היצר הרע רוצה להחטיאו הוא צריך לעמוד הכן בתוכו ולצפות בכל רגע להזדמנות להחטיאו.

והנה שבט לוי כידוע היה שבט של תלמידי חכמים, שכולם עסקו בתורה עוד בהיותם במצרים, וכ"ש אחר מתן תורה שלא זזו מחבכה ועסקו בה יומם ולילה, וכמו שאנו יודעים שלא היו שותפים בשום חטא מכל מה שחטאו ישראל עד עתה, לא בעגל לא בקברות התאוה ולא תבערה, ולא במרגלים ולא במעפילים וכו', וכל זה רק בזכות התורה שעסקו בה תמיד, שהיא לא נתנה להם ללכת שולל אחר מעשי בני ישראל ותאוותיהם. ומהמיוחדים שבתוך שבט לוי היו בני קהת שהיתה עבודתם בקודש, ומהמיוחדים שבבני קהת היה קרח שהיה מנושאי ארון הברית.

אך כאמור היצר הרע נקרא רע, שבכל התחלה הוא מתערב להרע, ונקרא גם צפוני שהוא צפון ומצפה לרגע בו יוכל להחטיא את האדם, והנה הזדמנות פז נקרתה לפניו, קרח ביחד עם שבטו מתחנך לעבודת הלוייה, לשם כך גולחו כל שערות ראשם והונפו באויר (כמבואר בפרשת בהעלותך), חינוך הוא לשון התחלה ואם האדם לא נזהר היצר הרע הנקרא רע מזומן להכנס בו מיד, וזה מה שקרה לקרח, שבשעת חינוכו התערבו בו רגשות כבוד מעוות, שאינו מכבודו להראות מגולח כדלעת, ולהיות מונף כמו תינוק. ומאחר ויצר הרע כבר נכנס הדרך מכאן ואילך כבר היתה קלה, אשתו מסיעת לרגשות הקיפוח אותם הרגיש, בעצתה הוא כבר יוצא למלחמת חורמה, מלחמה לשם שמים, נגד גדול הדור במסוה של תורה ויראת שמים, מתוך דאגה ליחיד ולכלל, וכביכול לגלות ולהוציא את האמת לאורה, והדברים ידועים לא נאריך במפורסמות, רק נזכיר את סופם שקרח מגיע לכפור בנבואת משה רבנו שהוא אחד מיסודות התורה ועיקריה (כמבואר במדרש במדבר רבה י"ח ג'), ובכך פרץ החוצה יצר הרע בשמו האחרון צפוני, שהיה צפון בליבו ויצא במלוא עוזו ורעתו. ובזה נבין עונשם חמור בעולם הזה ולעולם הבא, שכן הכופר באחת ממצוות התורה או בנבואת משה רבנו אין לו חלק לעולם הבא, וקרח כפר בשניהם.

נמצא שבתחילת מעשיו של אדם צריך זהירות מרובה, שלא יכנס היצר הנקרא רע מנעוריו, וגם אם את ההתחלה עבר בשלום, עדיין צריך הוא לידע שיצרו צפון בליבו ומחכה בכל עת להרע לו, ועליו להלחם בו ולבטלו אחרת יסבול מרורות באחריתו.

אחים יקרים, למדנו פרק מדרכיו של יצר הרע, היאך הוא אורב לאדם מתחילתו ועד אחריתו, ויכול להפיל גם את הגדול ביותר, וכבר אמרו רבותינו ככל שגדול יותר יצרו גדול יותר, בואו ונעסוק בתורה לשמה ונשים לב על דרכינו לבל יהיה לו מקום להכנס בתוכנו, ויתקיים בנו הפסוק וְאֵת הַצְּפוּנִי אֶרְחִיק מְעֻלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּי אֶל אֶרֶץ צִיָּה וְשָׁמָּה. אכ"ר.

בפרשתנו אנו קוראים על מחלוקת קרח ועדתו על משה ואהרן, ועונשם גם מפורש בפרשה (ט"ו, ל"ב ל"ג) וּמִתְפַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וּמִתְבַּלַּע אִמָּם וכו' וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וּמִתְכַּסֵּ עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֶּהֱל, ואמנם בהשקפה ראשונה נראה שהכונה נאבדו מתוך בני ישראל החיים כעת, אך רבותינו (סנהדרין ק"ט:) למדו מפסוק זה שעדת קרח אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה, ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא. [ואמנם זה שנוי במחלוקת תנאים ע"ש בגמרא, ורבנו האר"י הכריע שיש להם חלק לעולם הבא, (כמבואר בספר הלקוטים תהלים צ"ב)]. והמתבונן יראה שזהו עונש גורא ואיום, לא יכילהו רעיון, לאבד את חלקו לעולם הבא!?! וכל אדם בודאי שואל, היאך קרח שמנושאי הארון היה נופל לשוחה עמוקה זו.

והנה אמרו רבותינו (סוכה נ"ב), שבעה שמות יש לו ליצר הרע, והמעיין יראה ששמותיו הם כוחות שונים של יצר הרע, ואולם אנו לא נעסוק במאמרנו זה אלא בשמו הראשון והאחרון, את שמו הראשון קרא הקדוש ברוך הוא, וקראו רע, שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ואת שאר השמות קראו חכמי ונביאי הדורות עד האחרון יואל הנביא שקרא שמו השביעי צפוני, וכמו שנאמר (יואל ב' ט') וְאֵת הַצְּפוּנִי אֶרְחִיק מְעֻלֵיכֶם, זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם. ונראה לבאר שהשם הראשון בא לומר שכבר מתחילת יסודו ובנינו של האדם יצר הרע עומד ניצב ומוכן להרע את מעשיו, ושמו האחרון בא ללמדנו, שאם הוא רואה את עצמו נח מיצרו, בל יטעה שיצרו נעלם, הוא עומד וצפון בליבו ורק מחכה הוא לשעת הכושר.

והמעיין בגמרא שם יראה ששם של זה יצר הרע הוא מיוחד לתלמידי חכמים, וכמו שדרשה הגמרא את המשך הפסוק (ביואל ט): אֶת פְּנֵיו אֵל הַיָּם הַקָּדְמִי שֶׁנִּתְּן עֵינָיו בְּמִקְדַּשׁ רֵאשׁוֹן וְהַחְרִיבוּ וְהָרַג תְּלִמְיָדֵי חַכְמִים שְׁבוּ, וְסָפּוּ אֵל הַיָּם הָאֲחֵרוֹן שֶׁנִּתְּן עֵינָיו בְּמִקְדַּשׁ שְׁנֵי וְהַחְרִיבוּ וְהָרַג תְּלִמְיָדֵי חַכְמִים שְׁבוּ, וְעָלָה בְּאֲשׁוֹ וְתַעַל צִצְתָּו שְׁמַנִּיה אִמּוֹת הָעוֹלָם וּמִתְגַּרְה בְּשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת אִמְר אֲבִי וּבִתְלִמְיָדֵי חַכְמִים יוֹתֵר מְכוֹלָם. וצריך להבין מדוע באמת הוא שם כל פניו בעיקר בתלמידי חכמים, ומתגרה בהם יותר מן הכל.

ונראה לבאר בס"ד, שכל אדם שאינו תלמיד חכם כשנופל בחטאו ומרשיע, יצר הרע אינו צריך להחטיאו תמיד אלא רק פעם או פעמים ומכאן ואילך הוא כבר בידו, וכמו שאמרו רבותינו (זימא פ"א:) כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר, מכיון שזה מותר לדעתו של אדם כבר יצר הרע לא צריך להחטיאו במיוחד. ואולם בתלמידי חכמים אמרו רבותינו (ברכות י"ט), אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שבדאי עשה תשובה, והטעם לכך שתלמיד חכם עוסק תמיד בתורה, וכל ציוויה ואזהרותיה גלויות תמיד לפניו, וגם אם נכשל בחטא מיד הוא מתחרט, ואין החרטה נותנת לליבו להגיע להרגשה של נעשית לו כהיתר, שבכל פעם שמתחרט חומרת החטא מתגברת בעיניו,

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג.)

תפלת ערבית (המשך)

ט. מנהג כל קהילות ישראל לומר והוא רחום קודם תפלת ערבית, וטעמים רבים נאמרו לכך: א. הטור (ס"ו ר"י) כתב הטעם שיש שהיו לוקים לפני ערבית, ונהגו לומר בעת המלקות פסוק והוא רחום, וכנגד זה אנו אומרים פסוק זה. ב. הכלבו (ס"ו כ"ח) כתב הטעם שבא לכפר על עוונותינו, שתפלת שחרית ומנחה הם כנגד הקרבנות ומכפרים על האדם, אך תפלה ערבית אינה כנגד קרבן, ולכן צריך לבקש מאת ה' שהוא ברחמיו יכפר עוונותינו. ג. ובזוהר הקדוש (זוהר חדש מדרש רות) מבואר שעם שליטת הלילה שורים הדינים והמשחיתים יוצאים לעולם, ואלו הם משחית אף וחמה, וכנגדם אנו אומרים פסוק והוא רחום קודם תפילת ערבית, ומזכירים ולא ישחית כנגד משחית, והרבה להשיב אפו כנגד אף, ולא יעיר כל חמתו כנגד חמה. [ואולם בדברי רבנו האר"י (שער הכונות דף נ"ב ע"ב) כתוב שלא היה אומר שום מזמור קודם ערבית רק פסוקי ה' צבאות קדיש וברכו, ולא מוזכר אמירת פסוק והוא רחום. אך בסדורי המקובלים כולם מופיע פסוק זה עם כונות, ושם כתוב לכיון כנגד ד' משחיתים עוון משחית אף וחמה, והוא מהפרי עץ חיים (שער מנחה ומעריב פ"ג), ע"ש].

י. כתבו האחרונים, כשמתפלל ביחיד, יאמר ברייתא זו (המובאת בפרקי היכלות פרק ל"א אות ד') קודם ברכות קריאת שמע: אמר רבי עקיבא, חיה אחת עומדת ברקיע, ושמה ישראל, וחקוק על מצחה ישראל, עומדת באמצע הרקיע ואומרת, ברכו את ה' המבורך, וכל גדודי מעלה עונים ואומרים, ברוך ה' המבורך לעולם ועד. (בן איש חי יג"ש אות י"ח). ואינה מועילה הברייתא במקום ענית ברכו ממש, מכל מקום מועילה קצת, ולאנוס בתפילת יחיד תועיל לו, כי ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים. (שם ש"ש ויר"ג). ולא יזכיר שם שמים אלא יאמר "השם", שאין להזכיר שם שמים באזכרות המובאות בש"ס ובבריתות. (שו"ת יבי"א ח"ב ס' ד', הליכות עולם ח"א עמ' פ"א). [ומקור דברים אלו הוא בספר צפורן שמיר (ס"ו ב' אות כ"ו) להחיד"א, ושם כתב בתחילת הבריתא בכל יום שחרית, ואולם לא מצאתי את זה בברייתא בנוסח שלפני, אולם כך נראה שהחיה אומרת זאת דוקא בשחרית, בשעה שישראל מלמטה אומרים ברכו. וא"כ יש לדון שאולי דוקא בשחרית תועיל ברייתא זו לאומרה, וכך משמע מהחיד"א שהזכיר זאת דוקא בשחרית כמבואר בדבריו, ונראה שסובר שדוקא בעיתו ממש מועיל. ואולם החסד לאלפים (ס"ו נ"ז אות ב') כתב שתועיל גם לערבית, וכך גם הבא"ח, ונראה שמבינים שכיון שכל כונתו להזכיר לשון ברכו וכל הנזכר הברייתא, מה לי מתי אומר זאת. ונראה שאף לפי דעתו של מרן הגר"ע זצ"ל שאינו מזכיר שם שמים ממש רק השם, מ"מ מועיל קצת. וא"כ טוב למי שבא מאוחר לערבית והפסיד ברכו שיאמר ברייתא זו בלי שם שמים. [ואולם מנהג הספרדים לומר שוב פעם ברכו קודם עלינו לשבח (כמבואר בב"י ס"ו קל"ג), ונתקן בכדי שמי שלא שמע בתחילת התפלה יענה כעת, ואף אם כולם שמעו נוהגים לומר ברכו. ולכן כתבו הפוסקים עצה זו דוקא לגבי מי שהתפלל ביחיד. אולם למנהג האשכנזים שאם לא בא אף אחד שלא שמע ברכו, אין חוזרים על ברכו שוב (כמבואר בהקדמת המשנ"ב לס' ס"ט), עצה זו יכולה להיות טובה].

ו. מנהג כל הספרדים לומר קודם תפלת ערבית ג' פסוקים ה' צבאות עמנו, וכך היה מנהג רבנו האר"י (שער הכונות דף נ"ב ע"ב). ויש שמוסיפים לומר מזמור שיר המעלות הנה (תהלים קל"ד), ועוד פסוקים, ורבנו האר"י לא נהג לאומרם (שם). והטעם בכל זה בכדי שיהיה סיבה על מה לומר קדיש קודם ברכו (הגהת מהרש"ו שם, הובא בהגוב"י אות י"א). והאשכנזים לא נהגו לומר פסוקים אלו מפני שאינם אומרים קדיש, וכמו שנבאר בסמוך.

ז. מנהג האשכנזים להתחיל תפלת ערבית בלא לומר קדיש אלא והוא רחום וברכו, ומנהג כל הספרדים לומר חצי קדיש קודם וברכו. [כן כתב בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב ס"ו ע"ג) בהגהת בנו המני"ח], וכ"כ בספר שדי חמד (מערכת יוה"כ ס"ו ב' אות ד') שמנהג הספרדים לומר קדיש קודם ערבית בין בחול בין בשבת, ומה שכתב (בסוף האות) שכאשר בא לארץ ראה שבחברון אומרים קדיש קודם ערבית ואמרו לו שגם בבית מדרש בית אל שבירושלים נוהגים כן ושמה, הוא מדבר על תפלת ערבית של ליל כפור וכמו שמוכח בכל האות שם, ואולם בספר נתיבי עם (ס"ו רל"ה אות א') לא הבינו דבריו וכתב שבירושלים לא נהגו לומר קדיש קודם ברכו, אבל בחברון ובבית אל נהגו לומר קדיש, וצ"ע לשדי חמד הנ"ל, ובאמת שכונתו כאמור לליל כפור שכן בימות החול כל הספרדים בכל מקומות מושבותיהם נהגו לומר חצי קדיש. ומה שחילק ה"נתיבי עם" בין ירושלים לבית אל, הוא מפני שהשדי חמד כתב שבבית מדרש בית אל נהגו ומכך הסיק שבירושלים לא נהגו, ואינו מוכרח, אך מ"מ כאמור אין הדברים נכונים כלל וגם בירושלים נהגו הספרדים לומר קדיש קודם ברכו. וגם בספר דברי שלום (עפ"ן, ס"ו רל"ה סע"ב) הביא דברי הנתיבי ולא שם לב שהדברים אינם נכונים]. ולפי הסוד נראה שיש צורך גדול באמירת הקדיש קודם ערבית, שיש בו כונות כנראה מדברי רבנו האר"י בשער הכונות (דף ט"ו ע"ד), ועלית העולמות (כמבואר בסוד הרש"ש), ולכן ישתדלו מאוד לומר את הקדיש.

ח. ואולם אם מתפללים ערבית מיד אחר שיעור התורה, וכבר אמרו על השיעור תורה קדיש על ישראל, אין שום צורך לומר שוב קדיש לפני ערבית, שכן כל מה שתיקנו לומר פסוקים ומזמורים הוא בכדי לומר קדיש קודם התפלה, וכיון שכבר אמרנו קדיש אין עוד ענין לאומרו, ואין זה משנה אם אמר על מזמור או על לימוד תורה, העיקר לומר קדיש. [ולכן אע"פ שכתבנו שלפי הסוד יש בו צורך גדול, מ"מ הרי קיים הצורך הזה באמירת הקדיש על לימוד התורה, וכן שמעתי שהורה הגאון המקובל הרב מרדכי שרעבי זצ"ל, וכן הגר"מ אבא שאול זצ"ל]. ומי שאומר שוב קדיש הרי הוא מרבה בקדישים בחינם, וכשם שאסור להרבות בברכות כך אסור להרבות בקדישים (המדת ימים שבעות פ"ג). [ולכאורה יש לדון ע"פ דברי הבא"ח (ויחי אות ט') שאפשר לעשות כן ואין בזה מרבה בקדישים, שכיון שקדיש ראשון היה על הלימוד תורה שבע"פ ואמר על ישראל, וקדיש זה הוא על לימוד תורה שכתב דהיינו הג' פסוקים, מ"מ לענ"ד לא נראה לעשות כן, שכיון שאומר רק ג' פסוקים ואינו לומד ממש תורה שבכתב, וגם הקדיש שאומר אינו יהא שלמא אלא חצי קדיש, וא"כ די לנו בקדיש על ישראל שעשה כבר]. ומיהו אם שוהים בין הקדיש שעל הלימוד לתפלת ערבית, יאמרו ג' פסוקי ה' צבאות וקדיש.